

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
ГРАНАТИРКА Богдана Віталійовича
«УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ СУСПІЛЬНОГО
РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ»,
подано на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
зі спеціальності 09.00.03 –
соціальна філософія та філософія історії

Дисертація Гранатирка Богдана Віталійовича «УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ», присвячена вельми актуальній проблемі розуміння національної ідентичності в Україні, що є ключовим аспектом в контексті сучасних соціокультурних трансформацій. Її актуальність полягає в тому, що суспільство у період глибоких змін потребує чіткого уявлення про свою ідентичність і кореляцію цієї ідентичності з ідеями, цінностями та культурою. Дисертант вірно підкреслює важливість раціонального усвідомлення і розуміння національної ідеї, що виступає як складний комплекс поглядів і концепцій, віддзеркалення етнокультурної спадщини та системи цінностей.

Досліджувана тема наголошує на необхідності філософського осмислення цих процесів у контексті соціокультурної динаміки людської цивілізації загалом, а також не лише досліджує історичні праці дослідників української національної ідеї, але й розглядає цю тему в контексті сучасних викликів, розширюючи наше розуміння ідентичності та її впливу на сучасне українське суспільство.

Мета дисертації виділяється своєю чіткістю та широким охопленням проблеми, що полягає в аналізі соціально-філософських аспектів української національної ідеї в контексті загальноєвропейських культурних цінностей.

Завдання, сформульовані для досягнення цієї мети, демонструють комплексний підхід до дослідження. Вони включають вивчення і аналіз історико-культурної традиції концепту національної ідеї загалом і української зокрема, теоретико-філософський розбір структури філософських понять української національної ідеї, а також встановлення зв'язку між цією ідеєю та філософською традицією українського націоналізму.

Окрім цього, дослідження має на меті розкрити специфіку української національної ідеї та українського національного міфу в контексті ідеології та філософії, а також з'ясувати зв'язок між суспільним розвитком, філософським

осмисленням соціальності та поняттями національної ідентичності та національної ідеї.

Ці завдання вказують на глибоке бажання розкрити різні аспекти та взаємозв'язки у проблематиці національної ідеї, її впливу на суспільний розвиток, формування політичної нації та утвердження національної ідентичності.

Наукова новизна цієї дисертації привертає увагу своєю унікальністю та оригінальністю в контексті української соціальної філософії. Зокрема, вперше в українському соціально-філософському дискурсі було проведено аналіз феномена національної ідеї в контексті її зв'язку з філософським модусом рецепції та осмислення, спираючись на цінності західної філософської традиції. Значущим досягненням є окреслення діалектичного характеру філософії національної ідеї, виявлення її здатності до трансформацій за умови збереження смислового ядра. Це відкриває нові горизонти розуміння та інтерпретації цього поняття, розкриваючи його еволюцію та рух вперед через зміни у сприйнятті та інтерпретації.

Крім того, у дослідженні вперше з'ясовано специфіку кореляції між філософією національної ідеї та дискурсивними практиками, які виступають формами її репрезентації. Це розширює уявлення про те, як ця ідея сприймається та відображається у суспільному середовищі через різні форми комунікації та репрезентації.

Ці нові здобутки внаслідок дослідження філософії національної ідеї в контексті філософського модусу рецепції є значущим внеском у розвиток української соціальної філософії та дозволяють поглибити розуміння її культурних та соціальних аспектів.

Дисертаційне дослідження відзначається деталізацією та проникненням у різні аспекти національної ідеї, розкриваючи її важливість у формуванні суспільства та індивідів. Дисертант ретельно проаналізував та уточнив ключові поняття, які стосуються національної ідеї, що є фундаментальними для розуміння процесів, що відбуваються у суспільстві. Важливим є можливість виокремити та детально проаналізувати зв'язок між національною ідеєю та іншими концепціями, такими як нація, націоналізм, а також розширити розуміння цих понять та їхніх взаємозв'язків.

Подальше визначення національної ідеї як складного смислового комплексу, який інтегрується у свідомість індивіда та нації, відкриває широке коло роздумів над проблемами історико-культурного, соціального, політичного, економічного буття суспільства. Це уточнення не тільки дозволило глибше розібратися в цих проблемах, але й внесло значний внесок у розуміння різноманітності і впливу національної ідеї на життя суспільства.

У досліджуваній темі відзначається аргументація важливості форм репрезентації національної ідеї в соціальній комунікації та медіапросторі, що

стало основою для розуміння сприйняття та відображення цієї ідеї через різні комунікативні канали.

Також проводиться аналіз різних аспектів філософії національної ідеї та її специфіки як динамічного історико-культурного явища розкриває унікальний погляд на рух і розвиток цієї ідеї через різні сфери суспільства та її репрезентації в різних соціальних контекстах.

Загалом, дослідник детально висвітлює різні аспекти національної ідеї, надаючи нові підходи та концепції, що розширюють розуміння національної ідентичності та відображають її роль у сучасному світі.

Варто відзначити методологічні підходи та методи, використані у дослідженні, хотілося б звернути увагу на ретельний підбір і комбінацію різних теоретичних ракурсів. Цивілізаційний, культурологічний, аксіологічний та синергетичний підходи відображають глибину аналізу та універсальність підходу до теми дослідження.

Особливо цікавою є спроба використання різних методів – від історико-культурного аналізу до герменевтичного та елементів аналітичної методології дослідження. Вони дозволяють досягнути різних аспектів проблематики національної ідеї та ідентичності, відобразити їх розвиток у різні епохи та в контексті культурних взаємодій.

Завдяки застосуванню компаративного методу вдалось розглянути вплив соціальної міфології та ідеології на формування національної ідеї, а феноменологічний та герменевтичний підходи забезпечили глибоке осмислення філософських аспектів розуміння ідентичності.

Структура дисертації відображає впорядковану та системну методику дослідження феномену української національної ідеї в контексті суспільного розвитку.

Перший розділ присвячений теоретичним засадам, в яких розглядаються поняття національної ідеї, її інтерпретації та співвідношення з міфологією, колективною уявою та ідеологією. Цей розділ надає розуміння та структурування основних концепцій.

У підрозділі 1.1 Парадигмальні підходи до понять націоналізму, національної ідеї та їх інтерпретації (с. 47) дисертант, розглядаючи різні підходи до формування національної ідеї, вірно відзначає, що абсолютне відкидання переваг примордіалістського підходу до цієї ідеї не є коректним, для розуміння суспільних структур і життя спільноти взагалі. Наприклад, українці як нація і формування їхньої держави можуть мати певні примордіальні аспекти, але також можуть історично еволюціонувати та змінюватися відповідно до суспільних умов і впливу культурних факторів. Це означає, що варто брати до уваги як спадковість, ідентичність, так і вплив змін у суспільстві, щоб отримати повніший образ національної ідеї.

Другий розділ досліджує історико-філософської традиції української національної ідеї, дозволяючи чітко виділити зв'язок із сучасними інтерпретаціями. Це надає необхідний історичний та культурний контекст для подальшого аналізу.

У підрозділі 2.2. Сучасний стан наукового осмислення української національної ідеї (с. 122) дисертант подає визначення національної ідеї як «складного багаторівневого комплексу уявлень, який з необхідністю інтегрований у мовну свідомість індивіда та нації, і охоплює проблематику історико-культурного, соціального, політичного, економічного буття політичної нації, суспільства та держави». Ця концептуалізація національної ідеї, є цікавою, проте може викликати певні дискусії. Наприклад, чи всі аспекти, які входять у цей комплекс, мають однаковий вплив на формування національної ідентичності? Чи можуть індивідуальні та колективні переживання відображати цей багаторівневий комплекс однаково для кожної людини в межах однієї нації?

Однак, це дійсно може породжувати дебати щодо того, як різні аспекти і рівні цього комплексу впливають на індивіда та націю в цілому. Розуміння та внесок кожної складової частини цієї ідеї може різнитися в залежності від особистого досвіду та контексту, у якому знаходиться кожен індивід. Тому важливо проводити подальші дослідження, щоб краще розуміти, як цей комплекс уявлень впливає на формування національної ідентичності в сучасному світі з урахуванням його динаміки та різноманітності.

У третьому розділі автор звертає основну увагу на важливість національної ідеї у формуванні особистої та колективної ідентичності. Він розкриває, як саме ідея впливає на сприйняття себе людиною, а також які механізми включаються в процеси формування індивідуальної та групової ідентичності. Підкреслюється глобальне значення цього явища, особливо в умовах сучасної глобалізації та змін в культурному ландшафті.

Зокрема, у підрозділі 3.2. Глобалізаційні процеси сучасності і трансформації соціальної та культурної ідентичності у контексті суспільного розвитку (с. 177) теза про те, що «простір глобалізації утворює складну взаємодію між локальним і глобальним, національним і загальнолюдським, хоча при цьому первинними є саме національні форми самоусвідомлення, насамперед мовна...». Відтак, дисертант вірно відзначає, що навіть у цьому контексті національна ідентичність, зокрема через мову, залишається основним фактором у формуванні світогляду і сприйнятті реальності. Нехай уявимо культурну глобалізацію через поширення міжнародних медіа. Наприклад, українці дивляться фільми та серіали з усього світу, що є глобальним явищем. Однак, коли вони сприймають ці фільми, їх розуміння та сприйняття базується на їхній національній мові, культурних нюансах та уявленнях, що є локальними факторами. Таким чином, хоча глобальні медіа проникають у їхній простір,

інтерпретація та рецепція цієї глобальної культури відбувається через призму національної культури та мови.

У четвертому розділі автор досліджує тісний зв'язок між національною ідеєю та соціальним прогресом, а також культурною динамікою. Він висвітлює, як саме ідея впливає на формування стратегій соціального розвитку, а також, які цінності та принципи стають важливими у процесі консолідації суспільства. Тут розкривається філософське підґрунтя взаємозв'язку між ідеєю та суспільним прогресом, дозволяючи краще розуміти їх взаємодію та вплив.

У підрозділі 4.2. Філософсько-дискурсивні модуси інтерпретації української національної ідеї та суспільного розвитку (с. 214) цікавим є теза про те, що «що філософія національної ідеї та її дискурс є також ефективною запорукою протистояння соціальній апатії...». Ця теза відкриває додаткові перспективи для розуміння ролі ідей у формуванні активної громадянської позиції. Припустимо, що вивчення і розгортання дискусій про національну ідею дозволяє людям зануритися в сутність своєї культури, історії та цінностей. Це не лише заохочує їх до активного спілкування та обговорення, але й створює платформу для підтримки різноманітних перспектив та думок. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до суспільних питань, збільшуючи рівень зацікавленості в розв'язанні проблем та сприяє розвитку активної громадської участі. Такий підхід може відігравати ключову роль у залученні людей до розвитку суспільства та сприяти змінам на краще шляхом позитивного впливу на їхнє ставлення до подій у країні.

Обсяг та розмаїття літератури, використаних у дисертації, привертає увагу широтою досліджень. Зібрана бібліографія об'єднує в собі велику кількість джерел (загалом 348), що вказує на високий рівень обізнаності та ретельності під час підготовки роботи. Особливо важливою є широка географія іноземних джерел (99), що свідчить про глибокий огляд міжнародного дискурсу та готовність розглядати проблему у контексті світової наукової спільноти. Обсяг дисертаційного дослідження (211 с. основного тексту) підтверджує серйозність та фундаментальний підхід до теми дослідження.

В даній дисертації – як і в кожному самостійному дослідженні – є положення, які викликають бажання вступити у дискусію, зокрема: було б корисно докладніше проаналізувати саме специфіку впливу глобалізації на українську національну ідею та розглянути динаміку її змін у цьому контексті.

Проте, дисертаційне дослідження є значним внеском у розуміння національної ідеї як ключового фактору суспільного розвитку, і варто відзначити глибокий теоретичний аналіз та систематичний підхід до теми. Окреслені дискусійні моменти, зауваження та побажання не знижують значення роботи. Вважаю, що дисертація Гранатирка Богдана Віталійовича «УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ» відповідає сучасним вимогам, а її

автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

Офіційний опонент,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

 Свґен БОРІНШТЕЙН

